

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye papságának helyzete az első világháború idején

BENDÁSZ DÁNIEL

A Munkácsi Egyházmegye megalakulásának gyökerei az ezeréves történelem homályában rejtőznek el. Alapítására vonatkozólag okmányilag is bizonyítható adatunk nincs. Ilyen csak a XV. századból létezik, az 1458-ban Hunyadi Mátyás által kiadott adománylevélben, mely a Munkácsi kolostor alapítását bizonyítja. A néphagyomány szerint az egyházmegye már a tatárjárás ideje előtt (1241) létezett.¹

1646-ban az Ungvári unió felvétele után a Munkácsi püspökséget Taraszovics Bazil (1633-1648), Párthén Péter (1648-1670), De Camelis János József (1690-1706), Olsávszky Manuel (1743-1767) vezették, de külön figyelmet érdemel az áldott emlékű Bacsinszky András (1772-1809) és utódainak működése, akik tudásuk legjavát adták a Munkácsi görögkatolikus egyházmegye felvirágoztatásáért, annak ellenére, hogy megalakulása óta kegyetlen skizmatikus és felekezeti valamint nemzetiségi harcok gyengítettek létét, melyet Firczák Gyula (1891-1912) és Papp Antal (1912-1924) püspököknek kellett megvívni. Jóval az I. Világháború kitörése előtt az Amerikai Egyesült Államokba kivándorolt ruszin görögkatolikusokat az orosz pravoszláv egyház és az orosz politika mint agitátorokat próbálta kihasználni a pravoszlávia terjesztésére. A körmonfont gonoszság meghozta a kegyetlen valóságot, mivel a pravoszláviával megfertőzött Kárpátaljára hazatérő tudatlan rutén hívek Izán és Nagylucskán egyhamar megszervezték a pravoszláviára való tömeges áttérést. A sajnálatos események a Máramarosi skizmatikus perként vult be a történelembe.

1 Schematismus cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkácsensis ad annum domini 1908. 10, 18-19.

Az orosz vezetőség a Bobrinszki-féle² izgatásokkal és főként pénzelésekkel már azt hitte, hogy rátette lábát a ruthénekre, tért foglalt északkelet Magyarországon, de nagy lett a csalódása, mert a ruthén papság és hívei, habár nagy nyomorban és elmaradottságban éltek a becsületük volt a fegyverük.

A háború kitörése folytán óriási megpróbáltatások érték nemcsak a szegény sorsú kárpátaljai ruszinokat és magyarokat, de a Munkácsi Egyházmegye papságát is.

Az orosz csapatok első betörése Uzsoki és a Vereckei – hágó környéki falvakat, valamint Máramaros vármegye nagyobb részét érintette. Kőrösmező és Máramarossziget között meglévő vasúti szolgálati épületeit fögyújtották. Az orosz hadvezetés célja a magyar alföld megszállása volt. A Kárpátok gerincének peremén 83 települést sikerült elfoglalniuk. A Kárpátaljai orosz megszállás ravasz módon a rutének felszabadítását hangoztatta az érkező pópák propagandájával, de csak keveseket tudtak megtévesztetni.³ Musztyánovits Emil tarujfalusi gör. kath. adminisztrátor írta, hogy a magyarországi ruthén nép hazafias és magyar érzelmű, ez csupán a magyar görögkatolikus ruthén papság és kántortanítóság érdeme. Igen félre lettek vezetve az intéző körök a becstelen rágalmozók által akkor, amikor a háború kezdetén bosszút lihegve papságunk ellen, alaptalan okból bevádolták őket, aminek a következménye az lett, hogy 46 papunkat csendőri fegyveres fedezet alatt fogságba internálták, minden előzetes vizsgálat nélkül lealázó s megbecstelenítő módon börtönbe vetették, meggyalázták s napokon át ott tartották, ártatlanul meghurcolták.⁴

Miniszterelnökünknek, Tisza Istvánnak köszönhetjük, hogy nem csak a 46 meghurcolt pap, de édes hazánk összes görögkatolikus papsága is e borzasztó vád ellen rehabilitálva lett, sőt kiemelte a legfőbb tény, hogy éppen a magyar hazafias görögkatolikus papság és értelmiség volt egyik legfőbb akadálya annak, hogy az orosz hadsereg sikert elérni nem tudott a Munkácsi Egyházmegye területén.

Hasonló képen emlékezik vissza ezekről az eseményekről Nyáry Iván alezredes, ki szemtanúja volt ezeknek az eseményeknek: „Az első be-

2 Gróf Volodimir Bobrinszky (1867 – 1927) a „Galíciai Orosz társaság” elnöke Szentpétervárot, aki pénzelte a ruszafilokat és a pravoszláviát Galiciában és Kárpátalján.

3 Botlik József. Hármass kereszti Alatt. Görögkatolikus Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646 – 1997). Budapest. 1997. 192 – 193.

4 Kivonat a felsőverchovinai Máramaros megyében fekvő esperesi kerület 1916. június 13-án megtartott papigüléséből. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1916. július 7. 2.

törés 1914. szeptember 24-től október 22-ig tartott. A ruszinok elpártolására jó alkalom nyílt volna. Ehelyett azonban csak az agitációról hullott le a lepel. A nép hűségé és hazafiassága, az üldözés és gyanúsítás dacára, az orosz betörés egész tartama alatt megingathatatlan volt. Az amúgy szegény területeken az ellenség igen nagy károkat okozott, 28 magyarorosz (ruszin) község berendezését összerombolta, több házat felgyújtott, a lakosság marháját, szénáját, élelmiszereit elvitte, vagy elpusztította. A szegény ruszinokat a legnagyobb éhínség fenyegette. És ezek az egyszerű, meggyötört emberek, örömtől könnyes szemmel tódultak akkor is az utcára, amikor 1914 október első napjaiban megindult az ellentámadás a hágók visszaszerzésére. 1914 október végén már nem volt ellenség Kárpátalján. Szorgos munkáskezek a romok eltakarításához, az élet újbóli felépítéséhez fogtak.⁵

A békés munkát 1914 november 17-től 1915 január 28-ig egy újabb, nagyobb arányú, orosz betörés zavarta meg, mely aránylag hosszú ideig, több mint két hónapig tartott és 83 községet érintett igen súlyosan. Újból, most már másodízben látott a mindenükből kifosztott, agyonkínzott ruszin nép a még füstölgő romok eltakarításához. Sokáig most sem folytathatott építő munkát. Alig múltak el az újev első napjai és január 28-a után megkezdődött az utolsó orosz betörés, mely Kárpátaljának az Uzsoktól nyugat felé eső részét érte súlyosabban. Itt meg kell említeni, hogy a győzelem dicsősége ezekben a harcokban, mint az első úgy a második betörés alkalmával is, kitűnt a dicsőséggel küzdő lánglelkű József főherceg és vitéz uzsoki báró Szurmay Sándor önfeláldozó csapatai. Előszörban nekik köszönhető, hogy az ellenség folyton erősödő és hevesebbé váló rohamait megtörték és csodálatraméltó ellentámadásaikkal a Kárpátok túlsó oldalára, Galiciába verték vissza. Az oroszok kiverése után megrendítően szomorú kép maradt ismét vissza. Ez alkalommal 34 községet érintette a pusztulás.

Ezalatt a harmadik orosz betörés alatt Mezőlaborc (Krasznibród) mellett, a vadregényes szépségű kolostor és temploma a harcok áldozatul esett. Erről azért szeretnék megemlékezni itt, mert ez a kolostor és a mellette felépült templom szerepet játszott a Munkácsi Egyházmegye unió felvételében. Homonnai Drugeth György (1583-1620) az akkori Ung és Zemplén megye leghatalmasabb földesura meghívta Atanaszij Krupeckijt, Premysli keleti szertartású katolikus püspökét, hogy ura-

5 Nyáry Iván. Kárpátalja hűséges népe a hadtörténelem tükrében. A Felvidék és Kárpátalja hadtörténete 1914 – 1918. Vitéz uzsoki báró Szurmay Sándor gyalogsági tábornok, ny. Honvédelmi miniszter bevezető soraival. – 56-59.

dalmaiban az egyház egységének helyreállításán fáradozzék. Krupeckyj püspök eleget tett a meghívásnak és hét jezsuita szerzetessel 1613. szeptemberében azonnal megkezdte az uniós munkáját. A krasznibródi kolostor mellett Drugeth egy szép templomot építtetett a Szentlélek tiszteletére és felkérte Krupeckyj püspököt, hogy pünkösdi ünnepén a templomot szentelje fel. A püspök ezt az ünnepséget akarta felhasználni az unió kihirdetésére. De az unió ellenségei, akik az ünnepségen megjelentek, fellázították a népet. Azt híresztelték, hogy még imádkozni sem lehet szabadon, ha unióra lépnek. A fellázított tömeg szidalmazni kezdte a püspököt, betörték a templomba és botokkal támadtak a püspöknek és kíséretére. Köszönhető, hogy még idejében megérkezett Drugeth gróf és gárdája, így megmentették a püspököt és kíséretet.⁶ Okulva a krasznibródi sikertelen unió felvételéből Hodinka Antal ezeket írja világhírű művében, hogy „... a hazai ruthének uniója (1646. április 24-én – B. D.) ezen kívül nem csak vértelenül történt, de még csak erőszakról sem emlékeznek az adatok. Mind amellet ez elég intő példa volt a püspökökre nézve, hogy a papok és a népkellő előkészítése és felvilágosítása nélkül ilyesmit meg ne kísérsenek”.⁷

Miután az orosz csapatokat a magyar haderő kiszorította Kárpátalja területéről azonnal megkezdődött a romok eltakarítása és az újjáépítés. Tisza István miniszterelnök másnap felvidéki körútra indult Miskolc – Kassa – Ungvár – Munkács – Kőrösmező, hogy felmérje az orosz betörés anyagi, belpolitikai, nemzetiségi és egyházi – vallási következményeit és nagy súlyt helyezett az anyagi károk megtérítésére.⁸

A miniszterelnök körútja után levelet intézett Papp Antal munkácsi püspökhöz, amelyben védelmébe vette a görögkatolikus papságot és megállapította, hogy a terület görögkatolikus papsága kivétel nélkül kifogástalan, hazafias magatartást tanúsított. Jól eső érzéssel konstataulta, hogy a lelkészi kar hazafiassága minden megingás nélkül kiállta a közelmúlt válságának próbakövét. „Nekem, jól eső érzés konstatalni, hogy még az orosz csapatok megítélése szerint is törekvéseik útjában álló ellenségnek tekintik a görög katolikus papságot”.⁹

6 Dr. Pirigy István. A magyarországi görögkatolikus története. Nyiregyháza, 1990. 96-97. ;Атанасій В. Пекар, ЧСВВ. Нариси історії церкви ЗакарпаттяЮЕ.І.:єрархічне оформлення. Рим-1967. С. 23-25.

7 Hodinka Antal. A Munkácsi görögkatolikus püspökség története.

8 Botlik J.: i. m. 1997. 189.

9 Püspöki körlevelek 1914. november 3-án kelt XVIII. 8134 számú körlevél. 98-99 Miniszterelnöki elismerés. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1914. november 8. 1.

Tisza István miniszterelnök levelében mély sajnálatát fejezi ki, hogy az „*egyres katonai és rendőri közegek könnyelműen hitelt adván nyomorult denuncianások¹⁰ besúgásainak, eljárást indítottak egyes lelkészek ellen. Ezeket az eseteket mégis mélyen sajnálom és felkérem Méltóságodat, hogy sajnálatomat és a szenvedett sérelemért való részvéteimet az illetőkkel tudatva, egyúttal közölje velük, miszerint a tudomásomra jött ügyekben megtettem mindent, ami törvényes hatáskörömben áll, a sérelem elhárítására és kellően indokolt panasz esetében készséggel fogok eljárni azok ellen, akiket felelőség terhel valamely e téren elkövetett mulasztásért vagy hibáért*”.¹¹

Számos görögkatolikus lelkész, kántortanító és civil kárpátaljai lakos önfeláldozó, hazafias magatartása lélekemelő volt a megszállás idején. Voltak, akik mártírhalált szenvedtek, mert nem akartak fölvilágosítást adni az ellenségnek. Sokan életük veszélyeztetésével rejtették el és ápolták a sebesült katonákat, mások pedig ellenszegültek a falubeliek fosztogatásainak, akiket erre a tetre az orosz katonai vezetés ösztökölte.

A fent említett Nyáry Iván alezredes megerősíti, hogy „*a magyarorosz nép ebben a háborúban kiválóan viselkedett. Hiába próbálkoztak, az ellenséges csapatokat követő orosz pópák őket hazájuk megtagadására, ősi hitük elhagyására bírni. Csak a legvadabb kényszereszközök árán mutathattak fel, tehetetlen agok, beteg asszonyok, megkínzott gyermekek között, elenyészően csekély eredményt. A többség még látszólag sem tagadta meg hazáját és hitét soha. Tömeges bizaárulásról, melyekkel egyesek gyanúsítottak ezt a népet, beszélni sem lehet*”.¹²

Itt fel lehet hozni néhány példát Egyházmegyénk görögkatolikus papsága és híveik magatartásából az első világháború éveitől.

A papnevelő intézet előjárói a kispapok nagy részét behívták ápolói célokra, mivel hogy az ungvári papnevelőintézet épületei hadi célokra voltak lefoglalva és a tanítás szünetelt.¹³ Az ungvári szeminárium növendékei közül 22-en jöttek be...szükség esetén a többi növendékek is bevonulnak... és teljesíteni fogják nemes hivatásukat.¹⁴

A Beregmegyébe betört oroszoknak egy szotnya kozáksága Kanora faluba is eljutott, ahonnan a férfi lakosság ekkorra már elmenekült. Itt megtudták, hogy a falu közelébe magyar katonaság van. Mivel a terepet nem ismerték, felszólították Haluscsuk Mária kanorai ruthén asszonyt,

10 Denunciál: bevádol, besug, árulkodik.

11 U.o. Püspöki körlevelek 1914. november 3-án kelt XVIII. 8134 számú körlevél. 98-99.

12 Nyáry I.: i. m. 58.

13 Papnövendékek bevonulása. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1914. szeptember 13. 23.

14 A háború és a kispapok. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1914. augusztus 23. 4.

hogyan vezesse őket a magyar csapat háta mögé. A fiatal asszony a kozákok parancsa ellenére közvetlenül a magyar hadállás elé vezette őket, ahonnan egyszerre sortűz fogadta az oroszokat. Mikor ezt a kozákok észrevették, a hős asszonyt összekaszabolták és menekülni kezdtek a honvédek elől. Holoscuk Máriát a magyar katonák temették el.¹⁵

A „Budapesti Hírlap” többször is beszámol cikkeiben¹⁶ az oroszok betöréseiről és két közleményében foglalkozik Ungmegye felső részének egyik községével, melyet az oroszok több héten át megszállva tartottak. Reagálva ezekre a cikkekre a magyar felszabadító hadsereg tisztje, kinek nevét, sajnos, a hírlap elmulasztotta közölni így emlékszik vissza :

„Tekintetes Szerkesztőség! A Budapesti Hírlapban már a második közlemény jelent meg Bacsinszky Tivadar görögkatolikus lelkészről, s mindegyike ennek a derék lelképásztornak hősi és férfias magaviseletéről tesz tanúbizonyosságot. Én, mint katonatiszt kerültem az oroszoknak első kiveretése alkalmából Havasközre és megismertem Bacsinszkyt, mint magyar embert és jó papot. Azon a vidékén hazánkban nem tud senki magyarul, hanem mindenki ruténul beszél és bizony rosszul esik a jó magyar embernek, hogy mindenkivel csak a tolmács segítségével beszélhet. Képzelteti hát, szerkesztő úr, az én leírhatatlan örömet, mikor Havasközre bevonulva, az első gyermek engem magyarul köszöntött. Csodálkozva kérdeztem, hogy hol tanult magyarul, mikor a gyerek büszkén mondta, hogy az iskolában és mesélt nekem az ő papjukról, a kit szeret a községben mindenki, akár keresztény, akár zsidó. És rövid ott tartózkodásom alatt meggyőződtem arról, hogy ez bizony igaz, tapasztaltam, hogy minden fiatal leány (fiatalember most nincs arra) és gyerek beszél szép magyarsággal és az az öreg, aki nem tud magyarul, annál is biztonságban lehet a magyar katonán, mert ott mindenki magyar, mindenki tudja, mi a hazá. Bacsinszky falujában nincs áruló. És láttam, hogy a rutén nép helyes vezetés mellett nagyon is tisztja és ha tanítjuk, tanul is és hasznát tudja annak venni. És az a vendégszeretet, amelyben ott részünk volt, páratlan. Az én derék bakáim, akik mind harcedzett legények, majdnem sírtak annak az előzékesen bánásmódnak a láttára, a melyben részvéltek. Magamról nem is szólok, mert úgy laktam a főúr házában, mint egy kis király. Mindenét odaadta és minden nyitva volt, ha katonának kellett valami”.

Nem akarom azt külön erényének fölszámítani, mikor az orosz betörés hírére minden intelligencia elmenekült a faluból, csak ő maradt ott a derék jegyzővel, segédjegyzővel és egy papnövendék. Nem erény ez,

15 A hős ruthén asszony. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1914. november Nyáry I.: i. m. 58.

16 Miklós napja a Havasközben. Budapesti Hírlap. 1914. december 27. 10 és 20; Hőslelkű görögkatolikus lelkész. Budapesti Hírlap. 1915.január 3. 15.

mondotta Bacsinszky, hanem kötelesség, mert a pásztornak éppen akkor kell a nyájánál lenni, mikor veszedelem van. Igaza van, de áldja meg az Isten minden jóval és boldogsággal azért, amit népéért tett. Vajha sok ilyen lelkipásztorunk lenne a nemzetiségi vidékeken akkor tudom, hogy csak magyar lenne széles ez országban. Kalapot kell emelni Bacsinszkiné előtt is, aki ugyan nem dicsekszik semmivel, de mondhatom, többet szolgál a hazának és több jót tesz a mi derék katonáinkkal, mint sokan, a kik szerepelnek.¹⁷

A következő levél is a magyar hazafiasságnak szép példája.

Gulyánics Mihály izai állami tanító november 29-én New-Yorkban lakó öccsétől, aki az ottani iskolának és a dalárdának a vezetője, levelében többek között írja : „... *Én már kétszer jelentkeztem a Főkonzultáción, de sehogysem tudnak bennünket szállítani, pedig ami a számunkat illeti, hát elég szép, mert én még szeptember végén jelentkeztem s a számom 14 ezredik s úgy gondolom, hogy 14 ezren csak tudnánk egy néhány muszkát elleptetni a másvilágra. Örömmel olvastam ma (A levél keltezése 1914. október 31. – B.D.) az angol lapokban, hogy az első muszkát Magyarországon Magdinecz János munkácsi szemlész,¹⁸ volt osztálytársad és falubelink küldte a másvilágra (Gulyánics és Magdinecz család Felsőveresmartról származott.- B. D.) – a mihez jó magam is gratulálok neki. . . csak az az egy bánt, hogy nem lehetek ottan, de büszke vagyok reá itten, hogy Pál öcsém és a két sógor a küzdők táborába vannak. Végre egyszer már megtudja nemcsak a barbár muszka és a félvad szerb, de a civilizált francia is, meg a biggadt angol, hogy a magyarnak bárány türelme van, de aztán ha üt, akkor már egészségesen üt ! Itt minden áldott vasárnap imádkozunk fegyvereink győzelméért. Segítse az egek ura fegyvereinket győzelemre. . . és a muszka csorda pedig, félvad pártfogoltjával a szerbvel megfogja kapni méltó büntetését.”¹⁹*

Több magyarországi napilapban s így a mi „Görög Katolikus Szemle”-ben is leközlötték egy főhadnagy írását, melyben többek között ezekeket írja: „*A kárpátalji betöréskor a zempléni harcok idején Kontratovics Irénusz kiskoloni gör.kath.lelkész önként jelentkezett a tábori lelkészi terhes, de magasztos teendők elvállalására. Mikor az emlékezetes november 24 – 26-iki Kiskolon – Takcsany – szinnai véres harcoknál a sebesültek százai kívántak lelkeivigaszt, lankadatlanul, mondhatni emberi erőt felülmúló módon minden idejét valláskülönbség nélkül a súlyosan sebesültek ápolására és vigasztalására fordította. Közben még arra is ráért, hogy golyózápor közepette közvetlenül a tűzvonalból magával cipeljen súlyo-*

17 A Havasköz papja. Budapesti Hírlap. 1915.február 7. 7.

18 Szemlész: 1952 előtt a pénzügyőrségnél : a vigyázónál kettővel magasabb rendfokozatú segédtsizt.

19 Egy amerikai levél. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1914.december 6. 3.

*san sebesülteket a kötözőhelyre. Egyik hősi halált halt századosunk eltemetésénél olyan srápnelzáporba került, hogy még a hivatásos katonák is fedezték után néztek, ő azonban mindvégig a sírnál maradt, míg csak a szertartást be nem fejezte. Sebesült székegy honvédjeink s a bécsi népfelkelők szenvedéseiket egyszerre elfelejtették, amikor szikár alakja az ideiglenes kórházban megjelent, még az orosz sebesültek is látható örömmel fogadták látogatását.*²⁰

Több mint valószínű, hogy a hadvezetőség másnemű és fontosabb elfoglaltsága miatt sok görögkatolikus lelkészünk hősiek és áldozatkész működését csak később tudta kellően méltányolni. Így csak 1915. márciusában olvashattuk, „hogy a király Bacsinszky Tivadar havasközi lelkésznek – a községnek az ellenség által történt, megszállása idejében bátor és sikeres működése elismerésül - a Ferencz József rend lovagkeresztjét adományozta.”²¹ „*Ügyszintén a király Csernyák Mihály pereházi lakosnak, Lizanecz Gergely aklósi törvény bírónak és Holonic János szászókei község bírónak az ellenség betörése alkalmával tanúsított elszánt magatartásuk, illetve sikeres működésük elismerésül koronás ezüst érdemkeresztet adományozta.*”²²

A Munkácsi egyházmegye papsága a harctéren is teljesítette kötelességét a magyar hazával szemben. Medve Mihály a dolhai káplán, Voliniában az Ikva folyó mellett teljesítette katonai szolgálatát, kétféle kitüntetést kapott: a katona lelkészi érdemkeresztet vörös-fehér szalagon és a II. osztályú hadi ékitményes vöröskereszt kitüntetést a vitézségi szalagon. A nagy háborúban részt vett tábori lelkészek kitüntetései: Petricskó Viktor tábori lelkész, ki az ungvári 1.sz. tartalékkorházban teljesít szolgálatot, a vöröskereszt II.osztályú tiszti keresztjével, Szkiba Teofán tábori lelkész, ki az erdélyi fronton teljesít szolgálatot, a II-od osztályú német vaskereszttel lett kitüntetve. Berecz István tábori lelkész, ki az északi harctérré volt beosztva, 18 havi frontszolgálat után Kassára lett áthelyezve.²³

Ungvármegye és Ungvár városának közönsége 1917. június 23-án a keleti fronton küldöttségileg meglátogatta a 66. cs.és kir. háziezredét. Az egyházmegye küldöttségében Matyaczko Tivadar nagyprépostunk is részt vett. Június 24-én reggel 8 órakor ott a katonaság jelenlétében sz.

20 Budapesti Közlöny. Hivatalos Lap. 1915. március 12; Hős lelkész.Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1914. november 20. 3.

21 Kitüntetés. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 12. sz. 1915. március 21. 2.

22 Kitüntetés. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 13. sz. 1915. március 28. 2.

23 A tábori lelkészek köréből. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1917. június 8. 3.

misét mondott, magyar és ruthén nyelven prédikációt tartott. A küldöttség a harctéren a katonai Otthonban volt elszállásolva, amely egy erdő közepén fekszik. Az esti sz. mise előtti imák végzése alatt óriási ágyúdörgés zavarta meg áhíthatát, mely 6 – 8 kilométer távolságból jöhetett az oroszok frontjáról. Egy nagyobb fa mögé állott és higgadt nyugodtsággal az imákat folytatta, majd visszament az Otthonba. A keleti harctér, melyen a látogatás történt Sztaniszlav közelében volt. Nagyprépostunk a püspök úr Ó méltósága és a főtisztelendő Káptalan hazafias szívességéből a Mária Terézia királynő által ajándékozott selyem szövetű és tiszta színarany hímzésű ornátusban végezte a sz. misét. Az út a frontra Stri városán át, visszafelé pedig Lembergen és Szjankin át vezetett. Mindkét vasúti útvonal sírokkal volt tele, amelyek sötét és szomorú földi csillagokként tárultak az ember szemei előtt és azokat fájdalmas könnyekkel töltötték meg.²⁴

Sok papunk volt a Munkácsy egyházmegyében kik irodalmi műveikkel igyekeztek kivédeni a görögkatolikus papságot és a ruszin híveket azoktól a rágalomtól, amelyeket rájuk zúdítottak a magyar hatósági és közigazgatási közegek, kiket félrevezettek a lelketlen besúgók, de többnyire aljas bosszúállás vagy felekezeti düh vezetett. Itt szeretném megemlíteni a papjaink közül Holozsnyay Tivadart makkosjánosi esperes-lelkészt, kinek első műve az „*Ismeretlenek*”²⁵, kortörténeti színmű három felvonásban, előjátékkal a Magyarországi ruthén életből. Szerény véleményem szerint ma is aktuális lenne ezt a művet színpadra vinni, hiszen 100 évvel ezelőtt a Budapesti Hírlap, Egyházi Közlöny, Alkotmány, Pesti Hírlap, Élet, Eperjes mindegyik kivétel nélkül pozitívan nyilatkoztak a mű irodalmi és színpadi értékéről. A tenni akarás adta a pap kezébe a tollat. Szórakoztatva, gyönyörködtetve akart oktatni, felvilágosítani és jobb vélemény kiformalására bírni a nagyérdemű közönséget.²⁶ Három év múlva, 1917-ben egy újabb három felvonásos színműve jelent meg a Magyarországon élő ruthének életéből, mintegy folytatása az előző műnek „*Akiket megismertek*”.²⁷

24 Breviariumozás ágyuk dörgése közepett. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 26. sz. 1917. július 1. 3.

25 Holozsnyay Tivadar. *Ismeretlenek*. Kortörténeti színmű három felvonásban, előjátékkal, a Magyarországi ruthén életből. Budapest, 1914.

26 Szuchy Emil. *Ismeretlenek*. Kortörténelmi színmű három felvonásban, előjátékkal a Magyarországi ruthén életből. Görög Katolikus Szemle. Egyházi, tanügyi és társadalmi hetilap. 1915. augusztus 1. 2.

27 Holozsnyay Tivadar. *Akiket megismertek*. Színmű három felvonásban, a magyarországi ruthének életéből. Ungvár. 1917.

